

REPERE ISTORICE PRIVIND MINERITUL ÎN ZONA ZLATNA-STĂNIJA

Conf.univ.dr. NICOLAE LUDUȘAN

Exploatarea minereurilor neferoase, și îndeosebi a celor auro-argentifere se practică pe aceste meleaguri de mai mult de două milenii, începuturile datând din perioada preromană, activitatea de exploatare fiind cvasicontinută până în zilele noastre, în cadrul mai multor grupuri de exploatări miniere (Figura 1).

Un grup de exploatări miniere care au funcționat, în parte, și în perioada romană, îl constituie cele situate la *Pârâul Fericeș*, *Dealul Ungurilor*, *Techereș*, *Stănija* și *Almașul Mare*.

Punctul cel mai vestic unde s-au păstrat urme ale activității miniere romane a fost *Stănija* (comuna Buceș, jud. Hunedoara),

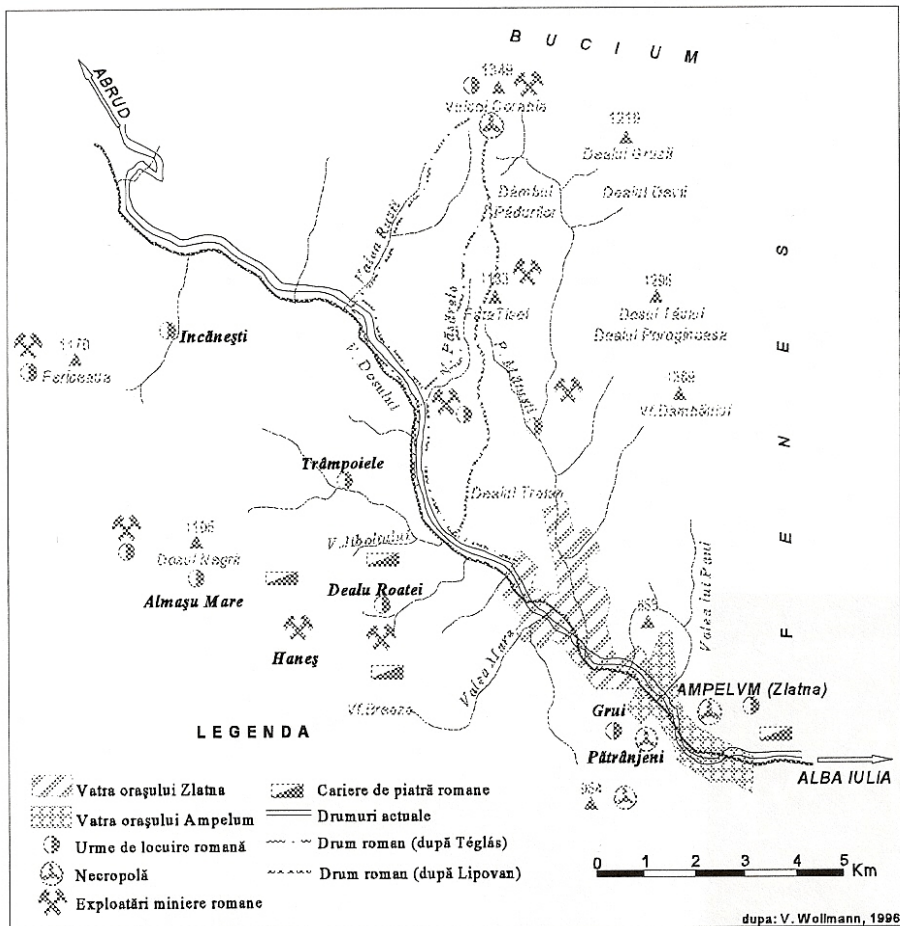

Figura nr. 1. Exploatări miniere antice în zona Zlatna

ce poate fi considerat ca o prelungire în spațiu a mineritului practicat pe versanții nordici ai Dealului Fericeului, legat fiind și de activitatea desfășurată în antichitate pe Dealul Ungurilor, unde filoanele aurifere erau urmărite pe direcția est-vest. În prelungirea acestei linii au fost evidențiate urmele unor exploatări de suprafață, deschise pe direcția filonului. Nu este exclus ca exploatări de aur să fi existat și mai spre nord, pe Valea Tisei, unde mineralizațiile erau cantonate în zona bordurii formațiunilor andezitice, fapt evidențiat de numeroasele "scurmături" în orizonturile superioare, datând din epoci sau perioade greu de precizat, multe dintre ele fiind atribuite, totuși, epocii romane. Fără a fi indicate exact din punct de vedere topografic, au mai fost semnalate urmele unor construcții romane și diferite obiecte (în special opaițe), între Măgura Fericeului și Dealul Ungurilor, iar înspre Stănița este semnalată descoperirea unor țigle romane.

În zona Dealul Ungurilor, pe Fericeaua, Măgura și Valea Coacăzelor, au fost semnalate galerii executate cu dalta și ciocanul, iar la mina "Roșie" au fost semnalate, într-o exploatare părăsită, urmele unor lemne putrezite. În literatura de specialitate nu se cunoaște o exploatare minieră cu acest nume, dar în galeriile "Micheli" și "Barbara", unde exploatarea a încetat încă din secolul trecut, și în mod deosebit în extremitatea estică a galeriei Micheli, erau vizibile, în secolele XVIII-XIX, urme de galerii executate cu dalta și ciocanul, puțuri la zi, halde etc.

În bazinul superior al văii Techereu au fost semnalate o serie de exploatări de suprafață de dimensiuni mai mici, puțuri părăsite și halde, perioada lor de funcționare fiind pusă în legătură cu descoperirile romane făcute în ultimele două decenii ale secolului trecut la exploatarea învecinată, Fericeul.

Zona minieră Almașul Mare, situată pe ramificația sudică a masivului Runcu, cunoscută și sub numele de Dealul Corofani

sau Cupa Corofani, a constituit un obiectiv deosebit de important al activității miniere în epoca romană. Într-o exploatare de suprafață (tăietură) de circa 12 m. lățime, au apărut galerii romane, considerate drept descoperiri sigure, la fel ca și cele din punctul denumit Corneatca, de la exploatarea Toți Sfinții, din dealul Buha (în locul denumit Coronți) și de la Dealul Negrii, unde a fost descoperit și un grup statuar reprezentând pe Iupiter și Iunona.

Prin Dealul Negrii s-a realizat, foarte probabil, în antichitate, accesul la rețeaua de galerii romane identificate, de mai multe ori, dinspre actuala galerie "23 August" (Figura 2). Pe un plan înclinat din această galerie, s-a interceptat o galerie transversală care, în antichitate, a străpuns filoanele "Alexandru", "Sever" și "Adriana". Din această transversală s-a pătruns și spre nivelele mai adânci ale filonelor, astfel că s-a făcut simțită necesitatea săpării unor puțuri de aeraj, lucrări foarte rar întâlnite la galeriile de coastă din cadrul exploatărilor aurifere din Dacia. Rețeaua galeriilor romane se întreținea cu alte galerii cu aspect arhaic (cioplite tot cu dalta și ciocanul) dar care, pe baza unor indicii tipologice și tehnice, pot fi încadrate cronologic în secolele XVI-XVII. Specialiștii în istoria mineritului (G. Téglás, A. Gesell) amintesc, printre exploatările abandonate înainte de anul 1600, pe cele ale complexului Toți Sfinții, executate într-o tehnică similară cu cea de la Almașul Mare.

Datorită importanței și frecvenței descoperirilor arheologice de pe platoul Almașului, G. Téglás presupune existența, în această zonă, a unui așa numit "punct de veghe" (vigilias). Tot de comuna Almașul Mare aparține, din punct de vedere administrativ, și zona Porcurea, unde, în antichitate, a funcționat un minerit intens, în special pe versantul estic al dealului Măgura.

La Cib au fost semnalate alte exploatări miniere care ar fi putut să aibă o producție însemnată de aur, avându-se în vedere faptul că aici se exploatau, în antichitate, și rezervele locale de mercur, aflate la mică

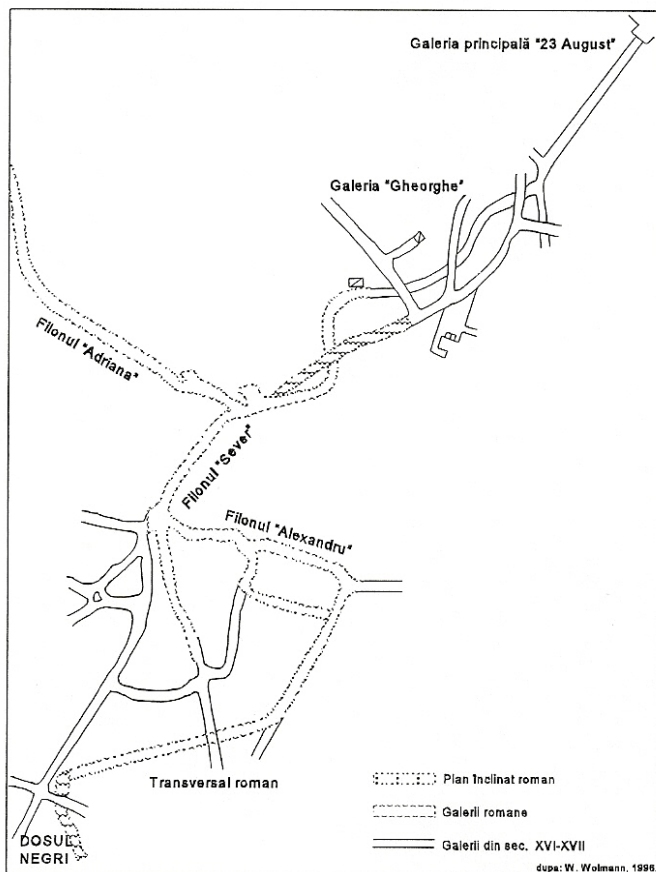

Figura nr. 2. Planul de orizont al galeriilor vechi de la Almașul Mare

adâncime, din zonă fiind recoltată o cantitate însemnată de material arheologic roman, care indică urme de locuire în epoca romană și în zona *exploatărilor* de la *Poiana*, *Boierița*, *Țuțuman* și *Piatra Seacă*.

În raza municipiului *Ampelum (Zlatna)* au existat o serie de exploatări miniere, amintite în literatura mai veche doar în treacăt sau omise, cu toate că urmele din antichitate și evul mediu erau vizibile la începutul secolului XX. Astfel, la *Fața Băii*, exploatările de pe versantul stâng al văii cu același nume, erau legate de existența a două filoane.

Unul dintre acestea aflora în partea superioară a văii, nu departe de locul în care se exploatau alte două filoane aproape paralele, respectiv "Sfântul Petru" și "Sfânta

Treime". Exploatarea de aici, cunoscută sub numele de "Maria Loretto", pare să fi avut o importanță mai mare în antichitate, datorită probabil conținutului mai ridicat în antimoniu al unor porțiuni din filonul exploatat pe atunci, dar dovezi sigure în acest sens nu există.

Pe cel de-al doilea filon au fost identificate "exploatări la zi", cu o vechime apreciabilă, și o galerie de coastă cunoscută sub numele de "Sigismund". Aceasta avea menirea să-i impresioneze, prin dimensiunile ei de peste 300 de stânjeni (executate cu dalta și ciocanul), pe călătorii străini din secolul XVIII care puneau la îndoială caracterul antic al exploatărilor. Este cunoscut faptul că în perioada principelui M. Apaffy (1661-1690) această galerie, care măsura inițial 152

de stânjeni în lungime și 5,5 stânjeni în înălțime, a fost mult prelungită, fiind executată prin tehnica de surpare. În anul 1702 o comisie aulică a dispus redeschiderea exploatării, abandonată între timp, și darea ei în funcțiune. Mai târziu au fost redeschise și alte exploatări antice din apropiere, de către Johann Hensky, directorul minelor de la sfârșitul secolului XIX, pasionat amator de arheologie, cel care a participat și la primele săpături de pe muntele *Vulcoi-Corabia*.

Pe *Muntele Breaza*, aparținând satului *Trâmboiele*, existau exploatări aparținând, probabil, coloniei miniere romane care a fost identificată lângă cătunul *Incăiești*, la capătul văii *Feredeului*. Exploatări vechi, părăsite și ajunse în paragină, se vedeau încă la începutul secolului XX, în preajma galeriilor "Daia lui Carpin", "Făgădău" și "Iezure". Bazinul pentru captarea apei de pe panta de nord-vest, de formă triunghiulară, cu urmele canalului de aducțiune care șerpuiau pe o distanță destul de lungă, a fost pus pe seama practicării mineritului din perioada romană.

Dealul Jidovului este cunoscut mai mult prin existența unei cariere importante care a funcționat din perioada romană până în zilele noastre, dar nu s-a putut dovedi dacă au existat aici și rezerve de minereu aurifer. Pe teren se mai pot recunoaște o serie de excavații vechi și exploatări de suprafață, iar locul altora (abandonate în secolul XVIII prin inundare și surpare) apare indicat foarte precis pe o hartă din anul 1775.

Zona minieră din valea superioară a *Ampoiului* fost renumită și importantă prin exploatările de mercur situate în muntele *Dumbrava* și *Baboaia*, în dreptul localității *Izvorul Ampoiului*. Tehnica obținerii aurului prin amalgamare, aplicată și în antichitatea romană, dar poate și nevoile de cinabru ca și colorant, au dus în mod implicit la depistarea și exploatarea rezervelor de mercur, aflate aici la mică adâncime, aflorând uneori la suprafață. Zăcămintele aflate la adâncimi mijlocii au fost exploatare prin intermediul unor galerii de coastă, care îi impresionau pe călătorii străini încă din secolele XVI, XVII. Locul mai exact al unor exploatări de mercur, abandonate sau inaccesibile, este consemnat în hărțile miniere din secolul XVIII, având indicații exacte despre tehnica în care au fost executate. Uneori, documentele cartografice consemnează și informații indirecte despre vechimea unor anumite puncte de exploatare, preluate de tradiția orală locală, despre consistența sau adâncimea "stratelor" de mercur sau a unor puncte de aflorare (Fig.3)

Bibliografie:

- DOMȘA, T.: *De la Ampelum la Zlatna*, volumul I, Editura Select, 1999.
 LUDUȘAN, N.: *Zăcămintele și poluare pe Valea Ampoiului*, Editura Aeternitas, Alba Iulia, 2002.
 WOLLMANN, V. - *Mineritul metalifer, extragerea sării și carierele de piatră în Dacia Romană*, ediție bilingvă (română-germană), editată de *Bibliotheca Musei Napocensis (XIII)* și *Deutschen Bergbau-Museum Bochum* (nr. 63), Cluj-Napoca, 1996.

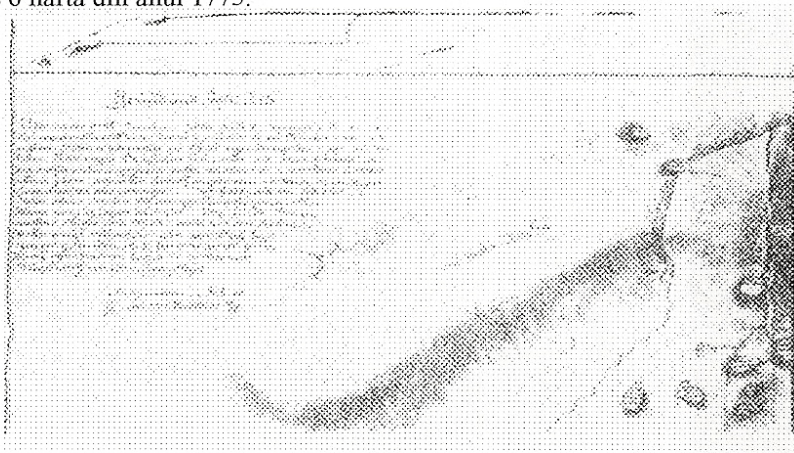

Figura 3. Bazinul superior al Ampoiului (Hartă minieră din sec. XVIII)